

її міжнародного авторитету, сприяло значному напливу сюди неогоціантів з-за кордону. Якщо, скажімо, у 1242 – 1460 рр., іноземці (враховуючи "служилих людей", котрі мігрували на Схід континенту лише для того, щоб стати під бойові знамена тамтешніх можновладців) приїздили в Москву й інші феодалні землі та князівства на просторах від Оки до Двіни та Уралу рідко, то в наступні 75 років ситуація змінюється настільки, що до російської столиці починають регулярно навідуватися тисячі самих лише "торгових людей" із Заходу, серед яких, окрім традиційних для Росії ганзейців, чий двір існував у вже згаданому вище Новгороді Великому, зустрічаємо вже англійців, вихідців з Великого Князівства Литовського, голландців, греків, данців, італійців, ливонців, поляків, шведів.

1. Бережков М. О торговле Руси с Ганзой до конца XV века. – СПб.: Тип. В.Безобразова и К., 1879. – 268 с. 2. Богородицкий Д. Очерк торговли Нижнего Новгорода за XVI и XVII вв. // Киевские университетские известия – К., 1912. – № 7. – С. 36-44. 3. Герберштейн С. Записки о Московских делах. – СПб., 1908. – 230 с. 4. Ключевский В.О. Сказания иностранцев о Московском государстве. – Петроград, 1918. – 333 с.

5. Мудролюбов. Сведения о пространстве, народонаселении, силе и богатстве древнего Великого Новгорода // Северный Архив. – Журнал древностей и новостей по части истории, статистики, путешествий, правоведения и нравов, издаваемый Ф.Булгариным и Н.Гречем. – 1828. – Ч.31, №2. – I. – Российская история – СПб.: Тип. Императорского Воспитательного дома, 1828. – С. 212 – 226. 6. Подаляк Н.Г. Ганза: мир торговли и политики в XII – XVII столетиях. – К.: Изд-во Дипломатической академии при МИД Украины, 1998. – 202 с. – 202 с. 7. Подаляк Н.Г. Дипломатичне покликання середньовічного купця Вулфа Вулфама // Науковий вісник Дипломатичної академії України. Випуск 9. Зовнішня політика та дипломатія: історичні традиції, сучасні реалії, перспективи. – К.: Видавничий дім ДЕМІД, 2003. – С. 262 – 292. 8. Рыбина Е.А. Иноземные дворы в Новгороде в XII – XVII вв. – М.: Изд-во МГУ, 1986. – 176 с. 9. Семенов В. Библиотека иностранных писателей о России. – Т.1. – СПб., 1838. – 256 с. 10. Славянский М. Историческое обозрение торговых сношений Новгорода с Готландом и Любеком. – СПб.: Тип. К.Крайя, 1847. – 76 с. 11. Соловьев С.М. История России с древнейших времен. – В 15-ти книгах. – Книга III (тома 5 – 6). – Т.5 – М.: Изд-во соц-эк. литературы, 1960. – 562 с. 12. Тихомиров М.Н. Средневековая Россия на международных путях (XIV-XV вв.). – М.: Изд-во Наука, 1966. – 174 с. 13. Хорошкевич А.Л. Торговля Великого Новгорода с Прибалтикой и Западной Европой в XIV – XV веках. – М.: Изд-во АН СССР, 1963. – 366 с. 14. Фехнер М.В. Торговля Русского государства со странами Востока в XVI веке. – М.: Гос. Изд-во культурно-просветительной литературы, 1956. – 122 с.

Надійшла до редколегії 27.01.10

Т. Орлова, канд. іст. наук, доц.

МІЛЕНА РУДНИЦЬКА У ДЗЕРКАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ

На прикладі віддзеркалення в українській історіографії життєвого шляху однієї з провідних діячок жіночого руху Мілени Рудницької розглядається проникнення і перспективи поширення у вітчизняній біографістиці новітніх підходів світової історичної науки.

By the example of the reflection of the life path of Milena Rudnytska, one of the leading personalities of women's movement, in Ukrainian historiography, the article regards the implementation and the prospects of spreading of contemporary approaches of the global historical discipline in the national biographic studies.

На початку нового тисячоліття проблеми самосвідомості як нації, так і особистості зайняли одне з чільних місць у фокусі соціально-гуманітарного знання. Аналіз індивідуальної діяльності та індивідуальної свідомості став найважливішою складовою частиною значної кількості досліджень так званої персональної історії. "Біографічний елемент історії" набув нового, вищого рівня, що не може не впливати на створення повнішої загальної картини розвитку суспільства, тієї чи іншої спільноти на певному етапі. Основним об'єктом дослідження виступає історія життя конкретної особистості у всій його унікальності та повноті.

Протягом століть існування під різними назвами російської імперії її ідеологи робили все можливе заради вилучення із свідомості людей національної та історичної самоідентифікації. Насамперед це стосувалося не титульних націй. Загальною тенденцією була деперсоналізація історії, її дегероїзація. На сучасному етапі розбудови української держави одним з важливих завдань науковців та викладачів є відродження персонального ряду українських діячів, які дійсно творили історію України. Тому зрозуміло є важливість біографічних досліджень і донесення їх результатів до уваги широкої громадськості.

Як визначають фахівці, біографія в широкому розумінні слова є історико-культурним явищем, що об'єднує різні види, роди й типи біографічного дослідження. Вона є об'єктом літературної і наукової діяльності та складним історичним явищем, що чутливо реагує на суспільні колізії, зміни історичних парадигм та ідеологічні коливання. Через це біографія насамперед є частиною історії, яка пов'язана з життям та діяльністю людини, висвітленням її життєвого шляху, причинно-наслідкових зв'язків і встановленням внутрішнього й зовнішнього змісту її життя, а тим самим – її ролі в історико-культурному процесі [20, с. 3-4]. Хоча у ХХ ст. відбувся розподіл біографій на художні, науково-художні, науко-

во-популярні та наукові, двома головними видами виступають наукова та літературна.

Разом із тим на межі тисячоліть поруч із традиційною історичною біографією з'являється так звана персональна історія – новий напрямок, із своїми специфічними дослідницькими завданнями і процедурами. Часто цей напрямок фахівці називають "новою біографічною історією". Відмінність цього напрямку студіювання від звичних "історичних портретів" полягає у тому, що "...в ньому особисте життя і долі окремих історичних індивідів, формування і розвиток їхнього внутрішнього світу, "сліди" їхньої діяльності у різномасштабних проміжках простору і часу виступають одночасно як стратегічна мета дослідження і як адекватний засіб пізнання історичного соціуму, що їх включає і який ними твориться, і в такий спосіб використовується для прояснення соціального контексту, а не навпаки, як це практикується у традиційних історичних біографіях" [9, с. 56].

Хоча біографістика як така не є новацією для науковців та літераторів, проте пострадянські умови надали принципово інших можливостей для її розвитку. Після тривалого ідеологічного пресингу настав час перегляду колишніх оцінок і підходів, зокрема у визначенні ролі і місця особистості в історії. І це стосується не тільки загальнофілософських висновків, але й конкретної історичної діяльності. Адже в нашій історії – безліч імен людей, діяльність яких для більшості або зовсім невідома, або така, що подавалася радянською історіографією у спотвореному вигляді. Аналогічна ситуація із поданням тої дійсності, яка існувала за часів радянської влади. Вона фальсифікувалася за принципом "соціалістичного реалізму", тобто показувалося не те, що було насправді, а те, що мало бути відповідно до ідеологічних настанов. Те, що не вкладалося у задану схему, просто замовчувалося. І саме через висвітлення життєвих шляхів людей, які жили в ті часи можна прослідку-

вати тенденції суспільного життя. Як писав відомий російський філософ Е.Соловйов: "Безпосереднім об'єктом біографії є життя людини від моменту народження до моменту смерті. Однак предметом, на який спрямоване основне дослідницьке зусилля біографа, кожного разу виявляється соціальна і культурна ситуація. Тільки по відношенню до останньої життя, що замальовується, набуває значення історії, особливої змістовно-часової цілісності, до якої можна застосувати поняття унікальності, подійності, розвитку, самоздійснення" [17, с. 138].

За кордоном добре відомою є типологія біографічного жанру, розроблена Дональдом Уокером. До неї входять: 1) біографія особистості (відомості про час і місце народження, освіту, родинні коріння і впливи, риси характеру та особисте життя особи); 2) професійна біографія; 3) бібліографічна біографія (аналіз надрукованих праць, історія їх створення, резонанс); 4) ситуативна біографія або біографія середовища (події та умови соціально-економічного та політичного життя епохи та суспільства, в яких жила і працювала людина [9, с. 332-333]. Тобто тільки уся сукупність фактів особистого, професійного, ситуативного і бібліографічного характеру створює те, що можна назвати науковою біографією.

Варто підкреслити і ту обставину, що з персональною або новою біографічною історією, найтісніше пов'язаний і такий перспективний напрямок сучасної світової історіографії, як гендерна історія, зокрема та її галузь, яка в англomовних країнах зветься "Women's history", а в Україні – "Жіночі студії". Якщо говорити про вітчизняний стан розробки біографістики, так на разі очевидно, що на тлі досить значного масиву публікацій, присвячених чоловікам, жінкам приділено набагато менше уваги. Так, деякі біографічні енциклопедичні довідники або зовсім не згадують жінок, або називають одиниці призвищ, найчастіше письменниць або співачок. Кардинальною спробою змінити ситуацію стало фундаментальне видання "Українки в історії", в якому подано матеріали про багатьох видатних доньок нашої країни [18]. В ньому серед інших статей приміщена і стаття про Мілену Рудницьку (1892-1976), написана відомою діаспорною дослідницею української історії з Джордж-Вашингтонського університету (США) Мартою Богачевською-Хом'як [18, с. 124-129]. І сама діячка, і названий матеріал є дуже показовими з точки зору питань, які піднімаються у пропонованій статті.

Ім'я Мілени Рудницької було заборонено згадувати тоталітарною системою, адже жінка присвятила своє життя боротьбі за звільнення України від її ярма. І в житті достойниці виразно відбилися всі особливості того часу – політичні, національно-визвольні, економічні, соціальні, зокрема, гендерні, культурні – ті, які стосувалися і України, і Радянського Союзу, і світу. Саме через уважний аналіз життя цієї видатної українки можна було б їх показати, чого поки що, на жаль, не здійснено в наявних публікаціях.

Мілена – член родини непересічних українських діячів кінця XIX – XX століть. Її братами були видатний політик та журналіст Іван Рудницький-Кедрин, професор зарубіжної літератури Михайло Рудницький, композитор Антін Рудницький. Класик української історіографії Іван Лисяк-Рудницький – її син. Сама Мілена була видатним політиком, соціологом, педагогом, вченим, журналістом. Вона також виступала ідеологом і провідником українського жіночого руху.

Незважаючи на тогочасні складності для жіноцтва в одержанні вищої освіти, Мілена навчалася на філософському факультеті Львівського, а потім Віденського університетів. Тема її докторської дисертації була дуже

незвичайною: "Математичні основи естетики Ренесансу". Хоча праця залишилася незахищеною, оскільки жінку захопив вир громадської та заробіткової роботи.

З 1919 р. і майже до самої смерті М.Рудницька виступала в пресі із статтями на політичні, феміністичні та виховні теми. Працювала вчителькою середніх шкіл, а потім – викладачкою на Вищих педагогічних курсах у Львові. У 1920-1930-х роках була одним з ідеологів та організаторів жіночого руху в Західній Україні. У 1921 р. вона організувала і очолила Союз Українок (1938-1939 рр. – "Дружина княгині Ольги"). Невдовзі "Союз українок" перетворився на всенародну організацію, яка нараховувала 80 повітових філій, 1100 первинних організацій, із членством у 100 тисяч. В 1934 р. за її ініціативи відбувся конгрес українок у Станіславі. Як провідник Союзу Українок М.Рудницька відігравала важливу роль в Українському національно-демократичному об'єднанні (основній галицько-українській партії 1925-1939 рр.). У 1928-1935 рр. представляла УНДО в Сенаті польського Сейму, де працювала в комісіях з освіти та закордонних справ. Налагодивши добрі контакти з урядовими і громадськими колами Західної Європи, намагалася привернути увагу міжнародної спільноти до становища українства, особливо підрадянського.

В той час, коли більшовицьке керівництво всіляко замовчувало голодомор 1932-1933 рр., а інші країни намагалися його не помічати, оскільки їм треба було кудись продавати свою продукцію машинобудування і одержувати дешеві сільськогосподарські продукти, М.Рудницька робила все можливе, аби привернути увагу світової громадськості до штучного знищення українського селянства, організувати йому допомогу. У Львові було створено Громадський комітет Рятунку України. В Галичині з'явилася мережа місцевих комітетів рятунку. Союз Українок звернувся до жіночих організацій світу із проханням провести в своїх країнах акції організації допомоги Україні. Комітети порятунку були створені в США, Канаді, Франції, Польщі, Бельгії, Чехії, Румунії. Вони змобілізували ідейно всіх українців на підтримку голодуючих.

В той час найвпливовішою міжнародною організацією була Ліга Націй – попередниця ООН. М.Рудницькій вдалося напередодні її сесії спонукати швейцарську пресу заговорити про трагедію в Україні, а потім добитися, аби справа голоду в Україні поставили поза чергою на порядок денний Конгресу Європейських Національностей. Членами Конгресу були не держави, а національні меншості в різних країнах. Метою його був захист інтересів меншостей проти зловживань панівної нації в державі. Мужня жінка виступила на Конгресі, він схвалив окрему резолюцію: "Прилюдна опінія всього світу повинна вважати за свій елементарний обов'язок підтримати акцію в користь жертв жахливої голодової катастрофи в Советському союзі особливо ж в Україні" [5]. Цю резолюцію було передано особисто президентові Ради Ліги Націй Мовінкілю. М.Рудницька особисто зустрічалася з ним, надала необхідні матеріали, zorganizувала звернення Комітету зв'язку міжнародних жіночих організацій до нього. 29 вересня було скликане засідання Ради для розгляду справи Голоду в Україні, на якому були присутні представники 14 держав. Проте тільки три держави – Ірландія, Іспанія та Німеччина – підтримали ідею проведення акцій допомоги голодуючим в Україні. Решта наполягли на передачі цього питання у відання Червоного Хреста. В якості пояснення була висунута неможливість впливати на державу, яка не є членом Ліги Націй. На пропозицію Червоного Хреста про допомогу Москва відповіла, що така не потрібна. А наступного – 1934 р. – 30 держав-членів найвпливо-

вищої на той час міжнародної організації звернулися до СРСР з пропозицією про вступ. Показовим є те, що діяльність М.Рудницької насправді викривала не тільки злочинність радянської влади, а моральну співвідповідальність "цивілізованого людства" за жертви більшовицького режиму [16].

Детальний виклад біографії видатної українки не є предметом даної статті. Її мета – дати історіографічну оцінку тих публікацій, що в різний час вийшли друком як в Україні, так і за її межами. Серед них – більшість статей в діаспорних періодичних виданнях [2; 4; 5; 8 та ін.], а також статті, приміщені у вітчизняних наукових періодичних виданнях та пресі [3; 7; 10; 11; 19 та ін.] та біографічних довідниках [12; 15; 18 та ін.]. Їхня загальна риса – вельми невеликий обсяг і досить поверховий зміст: перелік подій і праць, яких у М.Рудницької було чимало.

Проте серед останніх історіографічних джерел особливе значення має вже згадуваний фоліант "Українки в історії", де приміщена стаття дослідниці, яка найбільш всебічно і глибоко підійшла до вивчення життя та діяльності М.Рудницької, а саме Марти Богачевської-Хом'як. Саме вступна стаття М.Богачевської-Хом'як відкриває величезний за обсягом збірник документів і матеріалів про життя, суспільно-політичну діяльність і публіцистичну творчість пані Мілени, виданого за сприяння Союзу Українок Америки [13]. Пані Марта спільно з Ярославом Пеленським почала пошукову роботу, завершену Мирославою Дядюк. Повне редагування здійснено М.Богачевською-Хом'як. Це видання є дуже цінним з точки зору персональної історії, оскільки вона використовує найрізноманітніші матеріали, що містять як прямі висловлювання особистого характеру (листи, щоденники, мемуари, автобіографії), так і непрямі свідчення, які фіксують погляд з боку або так звану об'єктивну інформацію. Треба підкреслити, що у названому збірнику подано автобіографічний матеріал, листи, опубліковано її статті, виступи, інтерв'ю, а також матеріали про суспільно-політичну діяльність видатної громадсько-політичної діячки, тобто "погляд з боку".

Великий творчий доробок М.Рудницької, зібраний у даній книзі, а також у вигляді окремих видань міг би стати джерелом написання окремої праці, присвяченої історіографічному аналізу творчості видатної українки. Серед її праць окрему групу складають ті, що присвячені жіночому питанню. Серед них можна назвати "Нова доба культури", "Трагічний конфлікт", "Громадянська праця жінок", "Жіноцтво і політичні партії", "Економічна незалежність жінки", "Український жіночий конгрес", "Українська дійсність і завдання жінки", "Жінка і нація", "Вартість політичної рівноправності для жінок" та багато інших. Але М.Рудницька не замикалася виключно на фемінізмі та жіночому русі. Вона виступала і з ширших політичних питань: "Терпіння і надії українського народу", "Як відроджується нація" "Боротьба з більшовизмом", "Боротьба за правду про Великий Голод", "Західна Україна під більшовиками" та ін. Наприкінці життя вона зацікавилася сутністю християнства та його роллю в житті людини. У 1963 р. з'явилася її книга "Дон Боско. Людина. Педагог. Святий", а у 1970 – її остання велика праця "Невидимі стигмати", присвячена Йосифу Сліпому. Хоча пані Мілена думала про написання своїх спогадів, проте тому завадила недуга і задум залишився без реалізації. Померла вона у Мюнхені. У 1993 р. тіло було перевезене до Львова.

Мілені Рудницькій присвятила низку своїх праць раніше більше відома за кордоном, а останнім часом і в Україні Марта Богачевська-Хом'як. При чому треба особливо наголосити: в них вчена найбільше серед усіх інших змогла втілити новітні підходи історичних досліджень, про які йшлося вище. Вона не тільки змальовує

умови, в яких торувала свій життєвий шлях М. Рудницька, але й показує, як само вони вплинули на її світогляд і самореалізацію. У всіх публікаціях виразно проходить думка: "Доба, в якій виростала Рудницька, змусила її з ранньої молодості усвідомити питання про роль жінки в сучасному світі" [13, с. 8]. Даються характеристики її професійних занять як політика, педагога, науковця, публіциста. М.Богачевська-Хом'як прослідковує не тільки етапи, події, досягнення своєї героїні, але й виявляє власний неабиякий хист психологічного аналізу змін її характеру, підкреслюючи і ті риси, які залишалися незмінними, і ті, які з'являлися згодом.

М.Богачевська-Хом'як, зокрема пише: "Рішення здобувати класичну матуру та йти на університетські студії поруч з братами, попри смерть батька та матеріальну незабезпеченість сім'ї в той час, вимагало зусиль, вміння відстояти свої переконання перед скепсисом як чоловіків, так і жінок, життєздатності та сили пробитись крізь препони. Так вироблялись впевненість у собі, рішучість і – найважливіше – самостійність у своїх поглядах, стійкий імунітет до чужих ідей, неперевіраних власним розумом та практикою" [13, с. 9]. Важливо наголосити, що у М.Богачевської-Хом'як історична постать була не "сухою схемою", а живою людиною. В одному з своїх інтерв'ю вона говорила про М. Рудницьку: "Це була надзвичайно вишукана, інтелегентна, високоосвічена пані. Добре говорила, завжди елегантно вдягнена, – попри те, що не мала грошей, – свідомо своєї власної вартості, і свідомо того, що Україна мусить репрезентувати себе на належному рівні. Переїхавши до США як емігрантка, без цента, вона відразу виявляла помешкання в дорогій частині Нью Йорка... Тобто, це жінка, яка знає свою вартість і яка хоче, щоб цілий народ її також був гідно репрезентований" [6]. У своїй фундаментальній праці "Білим по білому. Жінка в громадському житті України. 1884-1939" дослідниця так характеризувала М.Рудницьку: "... громадська діячка, дуже популярна в громаді, загально-визнана поборниця українського жіночого руху. Не можна твердити, що це типова жінка міжвоєнного періоду, аж надто видатною особистістю вона була. Високоосвічена... дуже працьовита, тверезого розуму, політично й громадськи зріла, з неабияким ораторським хистом, Рудницька була тонким й властолубним політиком" [1, с. 198].

Дослідниця не залишає поза увагою сімейне життя Мілени, її заміжжя за адвокатом і журналістом Павлом Лисяком. Подружнє життя, а потім материнство гостро поставили складні питання поєднання покликань не тільки дружини і матері, але й освіченої жінки, яка прагнула громадської діяльності. Проте це виявилось надто складним: подружжя з ініціативи П.Лисяка розлучилося. Мілена залишилася з сином і заміж більше не виходила. Проте увесь час гостро переживала неможливість віддати належне вихованню сина, бо її постійно відволікала робота. М.Богачевська-Хом'як показує, як власні життєві обставини вплинули на світоглядні позиції.

"Молода Рудницька гостро ставила проблему поєднання обтяжливого домашнього господарювання того часу з намаганням провадити повновартісне професійне та громадське життя. 1919 р. у статті "Трагічний конфлікт" вона настоювала, що: "Жінка є лише тоді в силі підняти успішну конкуренцію з мущиною, ... коли висвободиться від своїх домашніх обов'язків... Це рівнозначне з тим, що лише незамужня і бездітна жінка може виповнити як слід завдання поза домашнього фізичного чи розумового звання. Іншими словами жінка має нині змогу лиш під цєю умовою творити на рівні з мущиною нові вартості на полі господарським і культурним, коли зрештеш з природного полового життя: з подружжя і материнства" [13, с. 13]. Авторка простежує еволюцію поглядів М.Рудницької на роль жінки у суспі-

льстві, показує, що з часом нею було переосмислено громадську роль материнства й аргументовано "здоровий фемінізм": "Фемінізм Рудницької не атакував, а навпаки посилював громадські установи та традиційні підвалини суспільного життя – родину, виховний аспект материнства, прив'язаність жінки до нації та церкви. Вона вважала, що прикмети матері, визволені з вузьких рамок родини і перенесені у соціальний світ та підпорядковані службі загалу, мають важливу духовну місію "у житті Народу" [13, с. 15].

З точки зору історіографії має значення також особа автора біографії. Це надто очевидно у порівнянні публікацій, присвячених М.Рудницькій, що вийшли в самій Україні і в діаспорі. Особливо це виразно помітно саме у працях М.Богачевської-Хом'як: вона в курсі нових підходів у біографістиці, що і відбивається на її наукових розробках. Разом із тим навіть у неї наявні "білі плями" у висвітленні життя та діяльності видатної української діячки. Залишається багато питань, на які дані не відповіди, а тільки натяки. Наприклад, чому М.Рудницьку усунули від керівництва Союзом Українок, а врешті решт і витіснили з організації? Як склалося її життя у Сполучених Штатах Америки? Що саме спонукало звернутися до релігії і заглибитися у релігієзнавчі дослідження? Наскільки вони були вдалим? Деякі життєві аспекти взагалі не висвітлюються. Наприклад, з чого жила пані Мілена? Адже після смерті батька, як вже зазначалося, матеріальне становище сім'ї було скрутним, з чоловіком вона розлучилася. То звідки бралися гроші на забезпечення існування свого власного і синівського? Можливо, пояснення слід виводити із загальновідомого захоплення ставлення біографа до свого персонажу. Можливо, свій вплив мала настанова: "Про померлого або добре, або ніяк". Але навряд чи жива людина повністю позбавлена своїх слабкостей, недоліків, проблем. До того ж слабкості часто є продовженням чеснот, а подолання складних проблем показують характер у всій його повноті. Врешті решт видатну особистість цінують за її звершення, які перевершують її помилки і вади.

У згаданому інтерв'ю М. Богачевська-Хом'як також сказала, що феномен Мілени Рудницької це є феномен успіху політика програми економічного розвитку. За нею стояла найбільша у Європі – пропорційно до населення – жіноча організація – Союз Українок, яка пройшла всі села і містечка і всюди проводила програму економічного розвитку. Це була практична праця на користь українського народу [16]. У своїх працях М.Рудницька наголошувала на необхідності рівності прав чоловіків і жінок і разом із тим підкреслювала відмінності, які вважала важливими: "Жінка, як істота наділена іншим мозком і серцем з іншими вимогами і бажаннями чим мущина, внесе до культури зовсім нові, свіжі цінності, поглибить її та поширить. Відмінна психічна і інтелектуальна конструкція жінки мусить необхідно протягнути за собою повну перебудову державного і суспільного ладу і перетворення всієї культури", – писала вона у статті "Нова доба культури" [13, с. 12-13].

Ці слова виглядають особливо значущими на тлі змін, яких досягли протягом останніх років північноєвропейські країни. Мається на увазі насамперед стабільність політичного життя, низький рівень злочинності, найнижчі показники корупції, розвиненість економіки, що разом забезпечує найкращі умови життя та соціального захисту населення. В цих країнах запроваджена обов'язкова квота представництва жінок на всіх рівнях влади: половина місць у парламентах, половина міністерських портфелів. Жінки обираються президентами і стають прем'єр-міністрами (Мері Робінсон – Ірландія, Гру Харлем Брундтланд – Норвегія, Вигдсін Фіннбогдоттір – Ісландія, а Тар'ю Халонен двічі обиралася

президентом Фінляндії). На думку спадає висновок стосовно доречності "здорового фемінізму" М. Рудницької за сучасних умов.

Взагалі постать Мілени Рудницької є дуже символічною. Це – українка нової формації, яка жила і діяла на зламі епох і перехресті цивілізацій. В її долі віддзеркалилися найсуттєвіші процеси і зміни ХХ століття. Всі її успіхи і поразки мають певні причини. Разом із тим її життя та діяльність дають підстави для рішучої критики хибної альтернативи соціального і культурного детермінізму, який малює індивідів як таких, котрі повністю формуються соціальними або культурними факторами. Вона виявила неабиякі активність, що мала за мету змінювання не тільки власного життя, але й життя соціуму. З точки зору історіографії це сприяє виробленню плюралістичного та динамічного бачення проблем біографістики.

Проте великосяжне дослідження історії життя Мілени Рудницької залишається поки що у перспективі. Це – одна з характерних рис жіночих студій в Україні. Вивчення історії нових незалежних держав, які утворилися після розвалу Радянського Союзу показує: хіба що Росія може позмагатися з Україною у чисельності видатних жінок, які творили історію і культуру. Проте в Росії жіночі студії мають більшу міру розвитку, ніж у нас. В Україні про непересічних жінок написано чимало, проте загал публікацій схожий на мозаїку, що складається з великої кількості дрібних фрагментів – коротких оповідей, дуже часто забарвлених традиційною українською поетичністю замість науковості. Останніми роками з'явилася значна кількість досліджень гендерних питань в Україні, що не може не справляти враження на читача. Проте, на жаль, не дуже впливає на реальне становище жіноцтва, яке витримує на своїх плечах основний тягар перехідного періоду, до того ж погіршений сучасною кризою. Навряд чи можна шукати кращих часів у минулому, але там можна знайти досвід, який допоможе поліпшити теперішнє та майбутнє.

1. Богачевська-Хом'як М. Білим по білому. Жінка в громадському житті України. 1884-1939. – К.: Либідь, 1995. – 424 с.
2. Богачевська-Хом'як М. Мілена Рудницька і жіночий рух // Наше життя. – 1992. – липень – серпень. – С. 10-13.
3. Бурім Д., Черченко Ю. Неопублікований лист Мілени Рудницької до Беніто Муссоліні // Історичний журнал. – 2004. – № 12. – С. 76-80.
4. Весна Х. Мілена Рудницька. Що ми знаємо про неї // Вільне життя. – 1997. – 4 жовтня. – С. 2.
5. Горохович А. Мілена Рудницька // Віднова. Культура. Суспільство. Політика. До сторіччя українського жіночого руху (1884-1984). – 1984. – літо-осінь. – С. 34-47.
6. Інтерв'ю з Мартою Богачевською-Хом'як. – Режим доступу: http://www.fulbright.org.ua/62_2_u.html.
7. Грабовський С. Чи може жінка бути політиком? // Свобода. – 2007. – № 9. – Режим доступу: <http://svoboda.com/ua/index.php?Lev=news&Id=3404>.
8. Гром'як М. Повірення через роки // Вільне життя. – 1997. – 4 жовтня. – С. 2.
9. Історія через личність: Історическа біографія сьогодні / Под ред. Л.П.Репіної. – М., 2005. – 715 с.
10. Красівський О. Я. Мілена Рудницька в суспільно-політичному русі Західної України в 20-30-х роках // Генеза. – 1995. – № 1. – С. 68-72.
11. Курас І. Книга страждань і подвигів (про книгу М.Рудницької "Невидимі стигмати") // Тернопіль вечірній – 1998. – 12 грудня. – С. 5.
12. Медведик П. Рудницька Мілена Іванівна (15. VII. 1892, Зборів – 9. III, 1976, Мюнхен) – учителька, журналістка, громадська і політична діячка // Медведик П. Літературно-мистецька та наукова Зборівщина. Словник біографій визначних людей. – Тернопіль, 1998. – С. 201-202.
13. Мілена Рудницька. Статті, листи, документи (Зібник документів і матеріалів про життя, суспільно-політичну діяльність і публіцистичну творчість Мілени Рудницької) / упоряд. Мирослави Дядюк. – Львів, 1998. – 844с.
14. Пазуняк Н. Пам'яті Мілени Рудницької // Українка у світі. – 1976. – Ч.2. – С. 4. – С. 3-4.
15. Луговий О. Мілена Рудницька // Луговий О. Визначне жіноцтво України: Історичні життєписи. – 2-е вид. – К., 2007. – С. 240.
16. Рудницька М. Боротьба за правду про великий голод // Наша віра. – 2000. – № 6. – С. 12; № 7. – С. 10; № 8. – С. 8-9.
17. Солов'єв З.Ю. Біографічний аналіз як вид історико-філософського дослідження // Вопросы философии. – 1981. – № 9. – С. 131-140.
18. Українки в історії /загал. ред.В.Борисенко. – 2-е стереотипне видання – К.:Либідь, 2006. – 328 с.
19. Федорів Р. Небо і пекло Мілени Рудницької // Дзвін. – 2000. – № 4. – С. 144-146.
20. Чижко В.С. Біографістика як галузь історичної науки: історіографія і методологія: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора іст. наук.: спец. 07.00.06 "Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни" / В.С.Чижко. – К., 1997. – 48 с.

Надійшла до редколегії 27.01.10